

de schouw

Nr.2 - 1997

vereniging 'vrienden van de hoge veluwe'

de schouw
*Orgaan van de Vereniging
„Vrienden van
De Hoge Veluwe”*

Zomerschouw 1997

44e jaargang - juni 1997

Inhoud

3	Beschouwing	M. Hijink
4	Iemand	Gerrit Breman
11	In gesprek met	Leni Meijer
15	Libellen	Faunawerkgroep
18	Brievenbus	Leni Meijer
19	Gezien	Leni Meijer
20	Keutelen	Ad Peters
22	Mijn mooie land	Leni Meijer
23	Van de hoge zandgrond	Henk Ruseler
27	Verslag Ledenvergadering	Jet Grool
31	Mededelingen Penningmeester	Jan Trapman
32	Mededelingen van Het Park	
33	Rond de Aanschouw	Peter Eleveld

Redactie:

L. Meijer, R. Peltzer, M. Pronk

ISSN no. 0928-3145

Alle correspondentie betreffende De Schouw (met uitzondering van adreswijzigingen, aanmeldingen etc., zie voorlaatste pagina) gaarne richten aan:
Redactiesecretariaat De Schouw:

L. Meijer, Schapenweide 66, 6921 SN Duiven tel. 0316-281968

Inzenden kopij voor de volgende nummers:

tot 1 mei, 1 augustus, 1 november, 1 februari

Contactadressen van de Vereniging:

Bezetting De Aanschouw:

Coördinator Mevrouw J.L. Wetsteijn, Apeldoornseweg 74,
6733 SC Wekerom
tel: 0318-591441, toestel 853

Werkgroep De Dennenscheiders:

Coördinator A.J.M. Barendrecht, Molecaten 113, 3772 LL Barneveld,
tel: 0342-490770

Werkgroep geschiedenis:

Coördinator P.B. Hofman, Egelenburg 35, 1081 GH Amsterdam,
tel: 020-6420549

Gidsen:

Coördinator A. Tempel, Wezellaan 4, 6705 DG Wageningen,
tel: 0317-410042

Flora-en Faunawerkgroep:

Coördinator C. van Rijswijk, Hoofdstraat 116, 6881 TJ Velp,
tel. 026-3649270 bgg 3645333

Zomerwerkkampen:

Coördinator A.J. Peters, Zilversmidshoeve 108, 7326 RJ Apeldoorn,
tel. 055 - 5333195.

Fotowerkgroep:

Coördinator M. Drijer, Ooievaarstraat 47, 7463 AW Rijssen,
tel: 0548-540655

Hoge Veluwedagen:

Coördinator Mevrouw M.T.M. Smeets, Hessenweg 31, 6718 TC Ede,
tel: 0318-618489

*Foto: Roodborst
Gebr. van Eggenhuizen*

Druk:
Grafisch Bedrijf Outhuis bv

Overname van teksten alleen met toestemming van redactie.

beSCHOUWing

OVER RASTERS EN ROOSTERS

Regelmatig kom je in artikelen in de media opmerkingen tegen over omheining van natuurgebieden. In de afgelopen maanden was de afrastering van het Meinweggebied, een prachtig natuurgebied ten oosten van Roermond, een onderwerp van discussie. Dit gebied, dat wordt beheerd door Staatsbosbeheer, is maar gedeeltelijk afgerasterd (ongeveer voor 1/4 deel) en heeft een open verbinding met bossen/natuurgebieden over de grens in Duitsland. Het raster is bedoeld om schade van wilde zwijnen aan landbouwgewassen tegen te gaan. Kennelijk lukt dit onvoldoende, mede door mankementen aan de omheining (enkele schrikdraden) en geen of onvoldoende wildroosters in de, het raster doorsnijdende, wegen. Dus schade aan aardappelen, mais e.d., gekoppeld aan, volgens de boeren, zeer trage betalingen van schadevergoedingen uit het Jachtfonds en U begrijpt dat er dan flinke discussies ontstaan!

Ook met betrekking tot het natuur- en recreatiegebied De Veluwe komen de rasters of heiningen zo nu en dan op tafel. Daarbij gaat de discussie niet of in mindere mate over schade aan de landbouw, maar meer over de samenhang van natuurgebieden op De Veluwe. In een paginagroot artikel in het Reformatorisch Dagblad over De Hoge Veluwe in februari valt op, dat men daarbij het beeld oproept van een 'ecologische enclave', althans dat kan men er uithalen. Het bovenstaande was voor mij aanleiding om een beetje te filosoferen over rasters en roosters. De zin en de onzin over het hek!

Op De Veluwe zijn een drietal gebieden ingerasterd n.l. naast De Hoge Veluwe het Deelerwoud en de Kroondomeinen, van oudsher om daarmee afgesloten jachtgebieden te maken. Daarnaast zijn de laatste jaren met het verschijnen van 'de grote grazers', de Schotse Hooglanders, Heckrunderen, ponies e.d. in vele natuurgebieden de hoeveelheid schrikdraden toegenomen. In de afgelopen weken kwam ik de

volgende stelling tegen van iemand, die aan de universiteit van Leiden promoveerde:

'Natuurbeheer krijgt in toenemende mate de trekken van extensieve veehouderij'. En bij veehouderij behoort nu eenmaal schrikdraad! Ook mag je soms via hekken wel door een terrein trekken, waar runderen of ponies lopen, dan blijkt toch iemand in het gezelschap bang te zijn voor die beesten! Dus heiningen en draden beperken de bewegingsvrijheid op je tochten over De Veluwe. Dit roept, ook bij mij, soms weerstand op, want natuurlijk is het terrein achter de heining juist interessant. En natuurlijk heb ik wel eens gedroomd van De Veluwe zonder heiningen, draden en verbodsborden en dan met je rugzak dwars door alles heen van Arnhem naar Harderwijk! Een illusie uiteraard! Heiningen en draden zijn evenwel bewust bedoeld om een scheiding aan te brengen. Je zou kunnen zeggen, dat ze alleen maar de bewegingsvrijheid van de grote beesten, inclusief de mens, beperken. De omheinde gebieden op De Veluwe zijn dus nauwelijks als ecologische enclaves te beschouwen, daar de vogels, vlin-ders, de kleine zoogdieren, de zaden van bomen en planten e.d. niet gehinderd worden bij de uitwisseling en verspreiding. Ze worden hinderlijk genoemd voor de edelherten, die zo niet kunnen trekken op De Veluwe volgens historische trek-routes. Ook wordt het genetische aspect soms genoemd, maar anderzijds wordt de omvang van de hertenpopulaties in ons Park en de Kroondomeinen groot genoeg geacht om inteelt te voorkomen. De andere grofwildsoorten worden in deze discussies overigens zelden genoemd.

Tenslotte beperken omheiningen de acties van stropers en dwingen de mens, althans voor ons Park, een kaartje te kopen.

Afrondend is het misschien wel goed om te eindigen met de belangrijkste conclusies uit 'Fauna

van De Hoge Veluwe in 1996', het verslag van onze Faunawerkgroep. Zij richtte zich op 57 gedefinieerde toetssoorten (vogels, reptielen, insecten e.d.) voor heide, stuifzand en heischrale graslanden. In 1996 werden hiervan 54 soorten waargenomen. Zij concludeert: 'Dat is een hoge score die in de meeste heidegebieden buiten Het Park bij lange na niet wordt bereikt'. En 'Het komt door de grootte van De Hoge Veluwe, zijn geschiedenis en zijn positie midden

tussen aangrenzende andere natuurgebieden, dat dit Park zo'n rijke fauna bevat. Het is een brongebied van verscheidene dier- en plantensoorten, die elders zeldzaam of verdwenen zijn'.

Heel goed dus! Dank zij het raster? In ieder geval geen reden om het raster weg te wensen!

M.J. Hijink, voorz.

'ZO MAAR IEMAND'

door Gerrit Breman

Over Hoenderloo en Heldring is al het nodige geschreven. Heldrings inspanningen voor de huttenkolonie Hoenderloo werden over het algemeen door zijn tijdgenoten gewaardeerd. Hij was het die de verzameling hutten 'ontdekte' en er landelijke bekendheid aan gaf. Hooggeplaatste en kapitaalkrachtige Nederlanders wist hij enthousiast en vrijgevig te maken. De woorden, die met de naam Heldring verbonden worden, getuigen van die waardering: 'edele', 'mensenvriend', 'menschlievende leeraar', enzovoorts. Een vrije kolonie moest het worden, waarin de bewoners zich door hard werken en vindingrijkheid een beter bestaan konden verwerven. Samen met zijn vriend en medestander J.A.J. Sloets tot Oldhuis, die van 1837 tot 1850 de districtscommissaris van de Veluwe was, zette hij zich vanaf 1844 in om in Hoenderloo een school gevestigd te krijgen. Sloet en Heldring motiveerden hun inspanningen in een brief aan de gemeente Ede als volgt: '...Daarbij wordt op overtuigende wijze betoogd, dat wanneer men het nu komende geslacht tot vreedzame leden der Maatschappij wil zien opgroeien - en uit welk oogpunt de tegenwoordige bevolking vrij wat te wenschen overlaat - men van dezelfde zedelijke vorming krachtadig werk zal moeten maken en dat daartoe de vestiging eener lagere school het meest geschikte middel wezen zal, ook omdat daarmede tevens gunstig op de gedragingen van de ouders gewerkt zal kunnen worden.'

Geen onbekend geluid: wanneer de ouders in gebreke blijven moet de school de kinderen maar mores leren.

Tot zover de mening van Sloet en Heldring; vele andere hooggeplaatsten waren in die tijd dezelfde mening toegedaan. Zij zijn regelmatig met hun visie in de schijnwerpers geweest. Maar hoe stonden de inwoners van Hoenderloo tegenover de bemoeienissen van hun weldoeners? Wat hadden zij voor ideeën over het onderwijs aan hun kinderen en daarmee over de toekomst van hun samenleving? Hun rol is onderbelicht gebleven. Het wordt tijd om te proberen ze in de schijnwerper te krijgen en, waar mogelijk, ze zelf aan het woord te laten.

In de winter van 1843/1844 bezocht Albert Brinkenberg, één van de eerste en meest prominente leden van de Hoenderlose gemeenschap, de jaarmarkt in Deventer. Hij deed daar meer dan zijn zaken en raakte aan de praat met 'een man, die, uit een aanzienlijk geslacht gesproten, door eigen schuld al dieper en dieper gezonken was en daar nu, schier bezwijkend van koude en gebrek, tusschen de marktbezoekers ronddoelde. Brinkenberg nam hem mede naar zijne woning; daar werd hem een bed van mosch en heide gespreid en eene plaats aan de eenvoudigen disch ingeruimd.'

Was het puur uit medelijden of zag hij hem als een aanwinst voor Hoenderloo? Brinkenberg was een creatief mens met een heldere kijk op zijn omgeving, voortdurend op zoek naar mogelijkheden zijn levensomstandigheden te verbeteren. Waarschijnlijk zag hij wel wat in de aan lager wal geraakte onderwijzer 'van de tweede rang'. Seger Swartsenburg ging zich vanaf september 1844 bezig houden met lesgeven aan de kinderen van Brinkenberg en van andere bewoners in Hoenderloo. Lezen, schrijven en rekenen leerde hij hen. Robidé van der Aa, bekende van Heldring, Sloet en Groen van Prinsterer en schoolopziener van de regio waar Hoenderloo bijhoorde, noemde hem in een brief van 7 december 1845 'uiterst bekwaam'. Het ging kennelijk goed met zijn onderwijs. De basis waarop hij in Hoenderloo werkte was echter vrij wankel. Hij had namelijk geen aanstelling als onderwijzer, maar was 'geholpen door eenige begunstigers dier buurtschap, zonder echter eene speciale aanstelling der bevoegde Autoriteit'.

In de praktijk betekende dat waarschijnlijk, dat hij met ondersteuning van de bevolking en eventuele buitenstaanders onderwijs gaf. Hij kreeg kost en inwoning. De 'bevoegde autoriteit' had daar geen greep op, omdat het onderwijs niet afhankelijk was van overheidsbijdragen. Daar moet Heldring wel blij mee geweest zijn: vrij onderwijs in een vrije kolonie, gesticht en in stand gehouden door het eigen initiatief van de bewoners. Brinkenberg had een lot uit de loterij getrokken. Juist in de periode dat Heldring en Sloet alle mogelijke moeite moesten doen om de gemeenten Apeldoorn en Ede zo ver te krijgen dat ze gezamenlijk een openbare school wilden stichten en financieren, was er een onderwijzer beschikbaar, die, waarschijnlijk in de woning van Brinkenberg, al onderwijs gaf.

Tegen het eind van het schooljaar 1844/1845 werd duidelijk, dat er gemeentelijke subsidie voor lager onderwijs van Ede en van Apeldoorn zou komen. Niet van harte overigens, met name Ede had weinig behoefte erg veel energie en geld te steken in lager onderwijs aan de uiterste

rand van het grondgebied van de gemeente. Maar het boekje dat Heldring heeft geschreven: 'Wandelingen over de Veluwe' had zijn doel niet gemist en er waren subsidies van Rijk en Provincie toegezegd, voldoende om een school met schoolmeesterswoning te bekostigen. Zijne Majesteit had ook fl. 600,- toegezegd. Dat gaf cachet aan de zaak en maakte de mensen vrijgevig.

In juli 1845 bepaalden Heldring, Sloet en de burgemeester van Apeldoorn de plaats voor de school. De grond ervoor werd afgestaan door de Speldermark.

Omdat er haast gemaakt werd met de bouw van de school moest er snel naar een onderwijzer gezocht worden. Ogenschijnlijk lag de keus voor de hand: Seger Swartsenburg. Begin augustus 1845 schreef hij aan de gemeenteraad van Ede een brief, waarin hij mededeelde dat hij vernomen had dat Ede geld ter beschikking had gesteld 'als bezoldiging voor den Onderwijzer voor een nieuw opgerigten school; tengevolge waarvan de adressant de vrijheid neemt het Edel Achtbaar Bestuur der gemeente Ede nederig te verzoeken die som geheel of gedeeltelijk bij wijze van gratificatie aan hem te willen verlenen, van af zoodanige tijd als Hun Ed. Achtb. zoude goedvinden'. Hij voegde daar nog aan toe: 'Adressant beveelt dit verzoek ten nederigste bij de Edel Achtb. aan, aangezien het onvermogen van de meeste dezer bewoners hen buiten staat stelt om hem voor zijne bemoeijingen eenige vergoeding te schenken'. Strikt genomen was het natuurlijk geen sollicitatie, maar het werd wel als zodanig beschouwd en was ook zo bedoeld. Hoewel er nog meer sollicitanten waren lijkt het erop dat Seger sterk stond. Zijn brief werd gesteund door een 'getuigschrift' waar zeventien bewoners van Hoenderloo hun naam onder hadden gezet. Getuigschrift en brief zijn in het handschrift van Seger Swartsenburg, zo mogen we aannemen.

Het is niet duidelijk hoeveel concurrenten er precies waren: vier of vijf of zes. Wel is duidelijk dat Bernardus Gangel, ook onderwijzer van de tweede rang, uit het Betuwse plaatsje Appeltern eveneens kandidaat was voor de post in

Naar
het Ed. Achtbaar Be-
stuur der gemeente Ede.

Geeft met verschuldigd verbed te kennen Seger
Swartsenburg onderwijzer der jeugd van den 2^{en} rang,
thans wonende te Hevenderloo;

dat hij aldaar op den 16. September des voorleden jaars
eene proeve heeft genomen met geven van onderris, daarin gehel-
pen door eenige begunstigers dier Gemeenschap, zonder echter
eene speciale aanstelling van de daartoe vereegde Authoriteit;

dat hij daarmede tot heden is voortgegaan en de goedkeuring
der besonnens en Ouders der aan hem toevertrouwd kinderen
heeft mogen meedragen, blykens hierbij overgelegd getuigschrift;

dat hij vernomen heeft, dat ook het Ed. Achtbaar Bestuur
der gemeente Ede, eene som heeft beschikbaar gesteld, als be-
zoldiging voor den Onderwijzer in de nieuw optebrieten school,
ten gevolge waarvan adresfant de wijkheid neemt het Ed. Acht-
baar Bestuur der gemeente Ede nederig te verzoeken om die
som geheel of gedeeltelijk bij wyze van gratificatie aan hem te
willen verleenen, van af zoodanige tijd als H. v. d. Achtb.
zoudt goedvinden;

Adresfant bereikt dit verzoek ten nederigste bij U Ed. Achtb
aan, aangezien het onvermogen van de meeste deser besonnens
hen buiten staat stelt om hem voor zyne bemoeijingen eenige
vergeving te schenken

Wijders bereikt adresfant zich U Ed. Achtbaar vermo-
gende protectie aan

Hevenderloo
den 6 Augustus 1845.

Hoetswelk doende
Seger Swartsenburg.

Hoenderloo. Gangel was in Appeltern in moeilijkheden gekomen met de plaatselijke schoolcommissie. Hij legde in het overwegend katholieke Appeltern erg veel accent op Bijbels onderwijs in Protestantse zin. In de Hervormde kerk behoorde hij tot de orthodoxe richting, maar niet tot de zogenaamde afgescheidenen. De pastoor bemerkte in zijn catechismuslessen in toenemende mate de invloed van Gangel. Hij vond die invloed niet acceptabel in het openbaar onderwijs. De burgemeester gaf hem gelijk, verbood Gangel zijn onderwijs zo te geven en zei hem zich te beperken tot waarvoor hij was aangesteld: lezen, schrijven en rekenen. Principieel als Gangel was, weigerde hij dat. Zijn positie was in 1845 door zijn starre opstelling onhoudbaar geworden. In september 1845 werd hij voor zes weken geschorst. Gelukkig voor hem had hij belangrijke geestverwanten, onder meer Groen van Prinsterer, ds Heldring uit Hemmen en diens vriend de schoolopziener Robidé van der Aa.

Zoals in die tijd gebruikelijk, werd er tussen de kandidaten een vergelijkend examen gehouden. Voor Hoenderloo waren die gesprekken vastgesteld voor begin december. Wie er precies bij zijn geweest is niet helemaal duidelijk; vrijwel zeker Heldring, Robidé van der Aa en misschien ook vertegenwoordigers van de gemeentebesturen van Apeldoorn en Ede. Een bij voorbaat gelopen race? Doorgestoken kaart? Robidé van der Aa deed op 7 december verslag van de resultaten van de benoemingsprocedure aan de burgemeester van Apeldoorn: '...De waarnemende onderwijzer te Hoenderloo, of beter gezegd den man die tot hier toe oogluikend onderwees, hoezeer uiterst bekwaam, heb ik als ongehuwd zijnde kunnen weigeren, daar de Districtscommissaris terecht dit als een vereischte aldaar beschouwd'.

Was de ongehuwde staat van Swartsenburg (de onderlijning is van Robidé van der Aa) echt de reden waarom men hem niet wilde benoemen? Er zat natuurlijk iets in om in Hoenderloo een onderwijzer met zijn vrouw te benoemen. Heldring wilde immers meer dan rekenen, taal en lezen voor de Hoenderlooërs. Een onderwijzer moest een voorbeeldig man zijn in alle opzichten. Hij moest onder de verwilderde bevolking met haar buitenechtelijke kinderen en onderlinge

vechtpartijen ook een voorbeeldig gezinshoofd zijn. Gangel was de aangewezen man om de Hoenderlooërs mores te leren.

Voor Gangel was het inderdaad een gelopen race. De principiële opstelling, waardoor hij in Appeltern in moeilijkheden was geraakt, sprak Heldring, Robidé van der Aa en Sloet juist bijzonder aan en werkte hier in zijn voordeel. Bovendien: was het geen buitenkans om zo'n man opnieuw aan een betrekking te helpen? Op zijn kwaliteiten als onderwijzer viel niet veel aan te merken. Het jaarverslag van de gemeente Apeldoorn vermeldt voor het jaar 1846, het eerste jaar van de school, dat de dagschool door 40 kinderen en de avondschool door 45 personen werd bezocht. Voor heel Apeldoorn waren die getallen respectievelijk: 220 en 40. Met name het grote aantal voor de avondschool valt op. Dat zouden best eens volwassenen geweest kunnen zijn. Uiteraard moeten we met deze getallen voorzichtig zijn. Ze kunnen gemakkelijk geflatteerd zijn, we weten immers niet hoe er geteld is. De schrijver van het jaarverslag weet van enthousiasme over Gangel bijna geen woorden te vinden: 'Bezwaarlijk zoude men eenen onderwijzer kunnen vinden, die met meer geschiktheid voor den moeyelijken werkkring, die met meer nauwgezetheid en menschlievendheid zich... niet alleen der schooljongens, maar ook der volwassen ingezetenen van dit gehucht zoude hebben toegewijd. Terecht verwacht men ook van de nieuw gestichte school, waarvan het bestaan aan den edelen Heldring te danken is, de meest gezegende gevolgen voor den bevolking van Hoenderloo'.

En dat alles terwijl Gangel pas vanaf maart 1846 daadwerkelijk bezig was in Hoenderloo.

Genoeg over Heldring, Gangel en al die anderen die al voldoende in het zonnetje zijn gezet. Was Seger Swartsenburg geen bekwaam onderwijzer? Zeker: zijn onderwijs had volgens het getuigschrift (zie foto) 'alleszins voldaan', de leerlingen hadden goede vorderingen gemaakt en zeventien bewoners van Hoenderloo waren bereid dat schriftelijk te benadrukken. Maar een voorbeeldig man was Seger niet. Hoewel hij evenals Gangel onderwijzer van de tweede rang was, was

zijn carrière niet in opgaande lijn verlopen. De mensen in Hoenderloo moeten hem als één van de hunnen hebben gezien. Zijn leven had dezelfde zigzagkoers gevolgd als dat van veel inwoners van Hoenderloo. Evenals veel inwoners van Hoenderloo was hij aanspoelsel, schuim en juthout op het strand, dat soms een tijdje blijft liggen, dan weer verdwenen is.

Volgens Verbeek en Gortel woonde hij bij Brinkenbergh in huis, maar in de bevolkingsregisters van Apeldoorn of Ede komt hij niet voor. Brinkenbergh trof hem aan in Deventer, maar ook daar was hij niet ingeschreven. Wel is bekend waar hij overleden is. Als we Verbeek en Gortel mogen geloven -en waarom zouden we dat niet doen- liep het tragisch af met Seger: 'Twee jaar lang bleef hij hier vertoeven; toen raakte hij aan 't mijmeren. Op een goede dag verwijderde hij zich van de woning; zijn weldoener vond hem later dood tegen den tronk van een vermolmd eik'. Twee jaar? Als Seger begin 1844 in Hoenderloo is gekomen, is hij begin 1846 aan het tobben geraakt. De verleiding is erg groot om een verband te leggen tussen de benoeming van Gangel

en zijn overlijden. Geen geboortedatum, geen overlijdensdatum, geen graf, niets. Wanneer zijn naam niet zwart op wit in de archieven van Apeldoorn en Ede zou voorkomen en er in Ede geen eigenhandig geschreven brief zou zijn, zou je denken dat hij niet bestaan had. Zo maar iemand.

Wie waren het, die vonden dat Seger als onderwijzer in Hoenderloo paste? Er zijn in het gemeentearchief van Ede een tweetal relevante lijsten met namen te vinden, die op zijn minst gedeeltelijk zouden moeten corresponderen met de handtekeningenlijst: De lijst van de 'Statistieke Opgave der buurtschap Hoenderloo per 1 januari 1845' in het boekje 'van Helderling en Werner: 'Wandelingen op de Veluwe' en de lijst met namen met de resultaten van de Volkstelling van 1849. Hieronder zijn de gegevens van beide lijsten gelegd naast de handtekeningenlijst. De namen van de leden van het 'steuncomité' zijn vermeld met het jaartal waarop ze in Hoenderloo kwamen, met een indicatie van de hoeveelheid ontgonnen grond en hun leeftijden in 1849.

Handtekeningenlijst 1845	'Statistieke Opgave'			Volkstelling 1849
	gekomen in	aantal roeden	ontgonnen	leeftijd
H. Hunink				
Jan van Maanen of Jan van Maanen	1844	-	De Bunt Deelen	41
F. v.d. Zanden			Deelen	50
D. Derksen			Deelen	50
W. Freriks	1838	800	Hoenderloo	51
G. Busser	1825	1.300	Hoenderloo	62
B. Ploeg	1830(?)	2.500	De Bunt	
G. v.d. Brand	1841	800	De Bunt	
Aal Bulter				
J. Binsbergen	1844	-	Hoog Baarlo	60
G. Buitenhuis				
G. Aar(t)sen				51
Berend Dibbink	1844	-	De Bunt	
R. van Ark	1833	-	De Bunt	62
C. Kemp	1841	600	De Bunt	40
J. Schras	1840	800	De Bunt	39
Jan Blom				25

Getuigschrift.

Wij ondergeteekenden, inwoners van de buurtschap
pen Delen in Hoenderloo gemeente Ede, verklaren bij dezen
dat Seger Swartenburg, van den 16^{en} September des voor-
leden jaars in laatstgenoemde Buurtschap, onderwijs heeft gegeven,
dat wij alzins voldaan zijn met de vorderingen door de leerlin-
gen gemaakt, terwijl zijne handelwijze en omgang met dezelve
steeds onze goedkeuring heeft weggedragen; weshalve wij, op zijn
verzoek, gaarne bereid waren dit getuigschrift te ondertekenen
en zulks te gebruiken waar het nuttig en ter bevordering of
verbetering van zijn bestaan noodig mocht worden.

Hoenderloo den 1^{en} Augustus 1800 vijf en veertig.

H. A. C. N. K.

J. Van Nieuwenhuis

J. J. P. J. J. J.

J. D. D. D. D.

J. J. J. J. J.

J. J. J. J. J.

J. J. J. J. J.

J. J. J. J. J.

J. J. J. J. J.

J. J. J. J. J.

J. J. J. J. J.

J. J. J. J. J.

J. J. J. J. J.

J. J. J. J. J.

J. J. J. J. J.

J. J. J. J. J.

J. J. J. J. J.

Het is niet veel. Van de zeventien namen komen er zes niet voor op de lijst van Heldring. V.d. Zande woonde in Deelen, misschien Derksen ook. Bij de volkstelling in 1849, maar vier jaar na het opmaken van de lijst van Heldring, woonde een aantal van hen nog in dezelfde streek, hoewel niet steeds op dezelfde plaats. In de kolom 'leeftijden in 1849' is vermeld hoe oud ze in dat jaar waren. Een aantal personen van de handtekeningenlijst is op geen enkele andere lijst verschenen. Dat kan betekenen, dat ze op het grondgebied van de gemeente Apeldoorn woonden, want de volkstellingsgegevens gelden alleen voor Ede, het kan ook betekenen dat ze helemaal niet in Ede of Apeldoorn geregistreerd waren, zoals Seger Swartsenburg. Opvallend is dat Brinkenbergh niet op de handtekeningenlijst voorkomt. Op de lijst van Heldring staat hij wel.

Hoe stonden de Hoenderlooërs tegenover de bemoeienissen van hun weldoeners? Dat is niet zo gemakkelijk te zeggen. Ze zijn toch wat schimmig gebleven en van 'de' Hoenderlooërs kun je ook nauwelijks spreken op grond van een lijst met zeventien handtekeningen. De samenleving in Hoenderloo rond 1845 was veel te dynamisch om in één schijnwerper te vangen. De bronnen voor degenen aan de onderkant van de samenleving zijn er ook te fragmentarisch voor. Maar er valt wel meer te zien dan het vrij statische en brave beeld dat de bekende tijdgenoten van Hoenderloo schetsen. Het was in elk geval niet zo, dat de inwoners van Hoenderloo als vanzelfsprekend naar hun weldoeners pijpen dansten. Zij hadden wel degelijk een eigen idee over de toekomst van hun gemeenschap.

Eén ding is wel zeker: Gangel was misschien wel de beroemdste onderwijzer in Hoenderloo, maar niet de eerste. Dat was Seger Swartsenburg: zo maar iemand.

Geraadpleegde bronnen:

Gemeente Archief Apeldoorn, inv. nr. 107 en 324.

Gemeente Archief Ede, inv. nr. 637,1773 t/m 1778 en 2078.

Boekholt, P.Th.F.M., *Het lager onderwijs in Gelderland, 1795-1858* (Zutphen 1978).

Haak, Bram, en Piet Hofman (red.) *De Hoge Veluwe in de 19de eeuw*, (Hoenderloo 1995).

Heldring, O.G. en G. Haasloop Werner, *Wandelingen over de Veluwe*, (Arnhem 1845).

Verbeek jr, D. en H. van Gortel, *De Geschiedenis der Neder-Veluwe, I Ede en Omstreken*, (Barneveld 1888).

Gerrit Breman is Historicus en lid van de Werkgroep Geschiedenis.

IN GESPREK MET...

door Leni Meijer

Op veler verzoek heb ik contact opgenomen met Mevrouw To Corts om een afspraak te maken voor een interview. Ze vroeg zich af wat ze voor wetenswaardigs zou kunnen vertellen en ik antwoordde dat dat gaande het gesprek wel duidelijk zou worden.

Zo kwam ik op een koude mistige januari-ochtend in Hoenderloo, de woonplaats van Mevrouw Corts, aan. Ze wilde juist wat zonnebloempitten naar buiten brengen voor de vele vogels die rond haar idyllisch gelegen huis leven. Nu in de koude wintermaanden kunnen ze best wat extra voer gebruiken. In de gauwigheid zag ik tientallen mezen, waaronder pimpel- en zwartkopmezen, merels, vlaamse gaaien, roodborstjes en een boomklever.

Men had mij verteld dat Mevrouw Corts 'een dame op leeftijd' was en ik verwachtte dan ook een vrij oude vrouw te zien, met wie misschien moeizaam een gesprek aan te knopen zou zijn. Niets van dat al. Het is dat ze tijdens het gesprek vertelde dat ze al 86 jaar oud is, ik had haar die leeftijd beslist niet gegeven! Ze toont nog erg kwiek en weet zoveel te vertellen, dat het moeilijk is een keuze te maken wat wel en wat niet in dit verhaal komt te staan.

Vraag: Hoe lang bent u reeds 'Vriend' van De Hoge Veluwe? En waar komt uw liefde voor de natuur vandaan?

Antwoord: Al vanaf 1954, dus vrijwel vanaf het begin. Wij, mijn man, onze kinderen en ik, woonden toen in Oegstgeest en logeerden in de zomervakanties hier in Hoenderloo in een zomerhuisje. Dat was heerlijk. Zeven weken per jaar waren we op 'De Miggelenberg'. De bungalows waren erg primitief en vochtig, ze hadden twee gaspitten, een open haard en geen geysers. Wel een ijskoude douche. Maar heerlijk allemaal! Ik haalde boodschappen in 't dorp en maakte dan meteen een fiets tochtje over De Hoge Veluwe, meestal op de heenweg het voetpad naar de hei. Zo op de hoogte van de Valkeniershut stond bijna altijd een roedel herten, dat mijn piepende fiets niet interessant vond. Op de terugweg over het fietspad met wat nu 'de gevaarlijke helling' heet. Er lag eens een hinde te slapen op het heitje waar nu het bankje staat. De helling af ging door een lijsterbes-laantje, in voor- en najaar sprookjesachtig. Mijn liefde voor de natuur komt waarschijnlijk doordat ik als kind in de bosrijke omgeving van Zeist heb gewoond.

Ging u ook met uw gezin naar Het Park?

Antwoord: Voor nog geen fl. 15.00 hadden we een jaarkaart voor het hele gezin! De kinderen

vonden De Hoge Veluwe best leuk, maar 't was wat ver van de camping. Daar was ook meer te doen: spelletjes, zwemmen en zo. Alleen Hans was toen, net als nu, al dol op dat lopen. Als de kinderen alleen gingen fietsen vond ik De Hoge Veluwe wel veiliger dan Staatsbosbeheer, vooral met het oog op loegetjes, die de weg niet wisten. We aten vaak op 't Weitje van Poll, later rustgebied. Daar moesten de herten oversteken om naar de voerplaats van de Deelen se Was te gaan. De kinderen waren dan aan het badmintonnen of voetballen. Kinderen en dieren bekeken elkaar niet eens! Er waren toen nog geen rustgebieden maar er waren ook nog niet zo krankzinnig veel mensen in het bos. Er was toen zo vaak wild te zien in Het Park dat de kinderen het een 'dierenpark' noemden!

O ja, cantharellen. Onder aan de Franse berg, zo achter de Steynbank en de weg naar de wildobservatie, had je ze maar voor het plukken. Er waren nog meer goede plekken, vooral op Spelderholt. Op een gegeven moment kwamen er in de paddestoelentijd ieder weekend heel veel Duitse toeristen die vuilnis zakken vol plukten. Allerlei soorten, niet alleen cantharellen en eekhoortjesbrood. En dat alles in Staatsbosbeheer!

Als je vroeger 's avonds een eind de Heideweg opliep, naar een hoog punt, zag je vaak wild in de verte. Was er toen hei inplaats van pijpe-strootje??? De varkens bedelden bij de mensen langs de autowegen, echt wel gevaarlijk. Eens stuitten we met de auto op zo'n groep mensen, maar we moesten naar huis, dus toeterden we om er door te mogen. We werden uitgescholden voor 'plezierbedervers'.

Hebt u ook nog in werkgroepen gezeten en zo ja, in welke en hoe lang?

Antwoord: Ja ik ben begonnen in 'De Aanschouw'. Dat was toen nog heel primitief. Er was geen wc, wel een kraan en elektriciteit. Wil Ebregt was daar enkele dagen per week, soms verving ik haar. We gaven inlichtingen en verkochten natuurboeken, posters, briefkaarten en zo. De 'filmzaal' was een klein hokje. Bij de balie was alles erg gezellig. Na de eerste verbouwing

ook nog. De gidsen konden voor en na de wandeling nog even praten. Vooral vooraf was dat goed om te overleggen wie welke kant zou opgaan. Het kopje thee na de wandeling smaakte ook goed.

De mensen vroegen vaak om wandelingen en Wil Ebregt wist er veel. Die deed ook eens per jaar een heel lange. Ik geloof dat die wandeling nu nog bestaat, 's morgens drie uur wandelen, lunchen in 'De Pampel', en 's middags nog eens twee uur wandelen. Ik ben toen vaak met haar meegegaan, ik wist per slot van rekening niet veel van de natuur en al wandelende heb ik veel van Wil opgestoken. Dody Bruyn en ik werden gecharterd voor de 'publieks'wandelingen en zo hebben we een winter lang over De Hoge Veluwe gezworven om alle paadjes en weggetjes te leren kennen en om te zien waar wat leuks over te vertellen zou zijn. Dody nam vaak Daantje, haar hondje, aan een lang stuk touw mee. Thuis gingen we dan alles opzoeken en nakijken. We zochten de leukste weggetjes uit en keken hoe lang we over ieder stukje liepen.

Tegenwoordig worden er gidsencursussen gegeven en daar wordt van alles geleerd. Wij wisten echt helemaal niets, vroeger. Als je dat vergelijkt met nu dan zou dat een verhouding zijn van lagere school tot gymnasium.

Op één van onze wandelingen vonden Dody en ik een dode vos. Zijn staart lag een heel eind verder. We namen de staart mee en gaven die af aan het hek. Daar zat Lies Wetzels, die maar pas nieuw was, we kenden haar nog niet. Ze vroeg: 'waarom hebt U de vos niet meegebracht?' Ik zie ons al een uur naar de auto sjouwen met dat vieze dode beest! Mooi niet!

Eens, op weg naar een groep, had ik mijn laarzen vergeten. Wandelschoenen had ik ook niet aan, maar ik had nog heel oude, kapotte laarzen in de auto liggen. Die, ten einde raad, aange trokken. Ik wandelde met een groep huisartsen, heel gezellig. Na afloop vroegen ze wel heel voorzichtig naar mijn leeftijd en toen ik zei dat ik achter in de zeventig was, zeiden ze: 'dat gaat nog, maar die oude laarzen, dat had nu echt niet gehoeven'.

Een andere keer zag ik op mijn wandeling heel veel moeflons. Ik had mijn spulletjes in een heel

dunne nylontas, haalde daar mijn kijker uit. Op dezelfde wandeling was nog veel te zien. Terug bij de auto merkte ik dat ik bij mijn enthousiaste speuren alleen nog de kijker had, de tas met de auto- en huissleutel was foetsie! Ik ben gaan telefoneren op Everwijn serf en mijn man kwam met de reservesleutels. Die nacht wind kracht 9 en plensbuien, dus dacht ik mijn tas nooit meer te zien. Dody en haar Daantje gingen echter de volgende dag toevallig naar dezelfde hei. En daar kwam Daantje aan met een vieze lap in z'n bek. Dody pakte hem 'de lap' gauw af en zei: 'O, dat is de tas van Tante To!' Deze 'kreet' is nu nog één van onze grapjes.

Vraag: Is er, sinds u lid van De Vrienden werd, veel veranderd en vindt U dat gunstig of ongunstig?

Antwoord: Zeg maar 'To' en jij, hoor. Dat zegt iedereen. Ja, ik weet niet of het, zoals het nu toe gaat op De Hoge Veluwe, wel helemaal de bedoeling is geweest van de Familie Kröller. Het wordt allemaal zo commercieel nu. Ik vind dat heel erg jammer.

Er is heel veel veranderd in de loop der jaren. Wat nu het plein geworden is, was eens een heel oud grove dennenbos. Er stond een klein toiletgebouw met een soort serre. Hierin huisde Mevrouw Aartsen, wier man in Hoenderloo bloemen kweekte. In die serre stonden dan ook altijd de mooiste boeketten. Mevr. Aartsen was doodongelukkig toen haar leuke huisje werd afgebroken en vooral de prachtige oude den ernaast werd omgezaagd. Slapeloze nachten had ze ervan. Nog wel meer mensen, denk ik. De Aanschouw zelf zag eruit als een blokhut, passend in het bos. Er was een klein heideveldje voor en daar stond dat leuke bronzen wilde zwijntje, het meest gefotografeerde varkentje in Nederland. Iedereen met een camera schoot er meteen op af! Nu staat hij ongewaardeerd en ontheemd op de klinkers. Zielepoot...

Vraag: Kom je nu nog regelmatig alleen of met anderen op De Hoge Veluwe?

Antwoord: Ik gids nog bussen. Hoewel ik niet weet of ik dat dit jaar nog weer doe. Ik word daar

toch wel een beetje oud voor, de mensen schrikken als ze zien dat zo'n oud mens hun moet gidsen. Als een kind van zo'n tien jaar tegen je zegt: 'u vertelt prachtig, en dat voor Uw leeftijd!' en een dame in de bus vindt dat ik zo 'smeuig' vertel, dan wordt 't tijd om te stoppen met gidsen! Ik heb het altijd met veel plezier gedaan. Als de mensen na een busrit of na een wandeling zeggen 'nu gaan we anders kijken, we zagen vroeger de helft niet', dan was dat een enorme voldoening voor me.

Er zijn ook heel vervelende kinderen bij hoor, vaak ligt dat aan de begeleidende leerkrachten. Er was eens een bus met kinderen, die kregen een blikje cola. Toen ze de bus weer instapten, gooiden ze allemaal het lege blikje op de grond. Er was toen een nogal potige fietsenjongen en die zei: 'daar staat de container'. Als antwoord kreeg hij te horen: 'daar ben jij toch voor'. De bus reed weg richting Hoenderloo en de jongen waarschuwde direct de portier van die uitgang. Toen de bus daar aankwam werd hij teruggestuurd. Eerst moesten de blikjes worden opgeruimd! Ook kwam ik een keer terug van een tocht en zag ik een heel stel kinderen achter 'De Aanschouw' met stokken in een mierenest peuren. Ik zei er wat van en vertelde dat mieren heel nuttige dieren zijn. Een paar kinderen liepen weg, maar ook een paar bleven en zeiden: 'we spelen stadje-vernietigen. Dat mierenest is Rotterdam en wij zijn mariniers'. Aan de tafel zaten de leerkrachten van deze kinderen te 'lunchen'. Ik vroeg of ze niet zagen wat de kinderen deden. Het antwoord was: 'ja, maar we eten nu'. Ik ben zelden in m'n leven zo nijdig uitgevallen als toen, tot grote schrik van mijn 'wandeklantjes'!

Toch zijn er gelukkig ook heel leuke kinderen bij de rondleidingen geweest, zoals dat meisje die de opmerking plaatste: 'wat kunt u mooi vertellen en dat op uw leeftijd!

Verder ben ik nog regelmatig te vinden bij de Dennenscheerders, ik zorg samen met Marinus Vroom en Dody Bruyn voor de snert en daarna voor de afwas. En hoewel ik niet actief met ze meewerk in het veld, voel ik me toch een echte Dennenscheerder!

Vraag: Zijn of waren je familieleden ook actief betrokken bij De Hoge Veluwe?

Antwoord: Ja, mijn zoon Hans was vroeger Dennenscheerder en was veel in de winkel en is nu nog lid van de zogenaamde 'kruipclub'. Hij en zijn broers hebben ook veel geholpen als een wandeling 'overliep'. Eénmaal had ik ongeveer 70 en éénmaal 90 'gasten' alleen. Gelukkig toevallig zoons in de buurt die mee konden lopen.

Vraag: Je hebt vast ook wel heel leuke dingen mee-gemaakt. Vertel eens?

Antwoord: Ja, ik weet wel iets leuk, van lang geleden. Als we dan 's zomers hier in Hoenderloo logeerden, wandelde ik graag heel veel in Staatsbosbeheer overal dwars door het terrein. Helaas kwamen er toen 'rustgebieden'. Ik stoorde me daar niet aan, bleef m'n oude routes lopen. De jachtopziener had mij best in de gaten, maar hij heeft altijd een gezellig praatje gemaakt als hij me tegenkwam en zo heb ik nog veel van hem geleerd. Jaren later stonden mijn man en ik bij een pad dat afgesloten was. Dezelfde boswachter kwam er aan rijden. Mijn man vroeg keurig: 'mogen we hier in' en het antwoord was: 'nee, maar zij (naar mij wijzend) doet 't toch!'. Ter gerust stelling van Het Park: in het Kroondomein en op De Hoge Veluwe houd ik me altijd aan de regels!

Dan waren er nog mijn kinderen. Die hadden een valse truc. Ze gingen ergens langs de wildbaan staan kijken en wijzen. En dan maar lachen om de auto's die stopten en alle mensen die voor niks naar wild speurden!—

Nog een gek verhaal: ik kwam op een avond in Staatsbosbeheer met de kinderen, toen 't al wat donker werd, midden tussen de wilde zwijnen terecht. Ik was per ongeluk bij een voerplaats terechtgekomen en ik wist me geen raad met die kleine kinde ren. Ik heb toen gezegd: 'allemaal heel hard het Wilhelmus zingen en het pad rustig aflopen'. En dat lukte...

Vraag: Je woont hier zo mooi, midden in het bos en dicht bij De Hoge Veluwe. Overal zie ik vogels, komen er op andere tijdstippen van de dag ook nog andere vogels? En eekhoorns?

Antwoord: Eekhoorns zie ik op dit moment weinig. En vogels, ja er waren hier altijd twee bosui-

len. Sinds een maand of vier zijn ze weg. Jammer. Dat komt misschien wel omdat er toen één in de schoorsteen gevallen is. Op een avond hoorde ik een luide schreeuw. Dus ik naar buiten kijken of er iets met een kind was of zo. Niets te zien. Kort daarna hoorde ik vreemde geluiden achter het houten schot dat voor de open haard staat: kioe, kioeoe. Duidelijk afkomstig van een bosuil.

Mijn zoon uit Groenlo belde me op en hij kon door de telefoon de geluiden horen en zei: 'je moet er iemand bijhalen om hem eruit te halen'. Zo gezegd, zo gedaan. In een mum van een tijd had ik een huiskamer vol mensen. Voorzichtig werd het schotje voor de haard wat weggeschoven en daar zat de bosuil! Nu kun je die niet zomaar pakken, ze hebben een scherpe snavel en vlak ook hun klauwen niet uit! Henk Staal ging naar huis om z'n leren handschoenen op te halen en hij heeft de uil eruit gehaald en buiten weer losgelaten. De uil mankeerde gelukkig niets. Een dag later kwam m'n zoon kijken en we ruimden de rommel op die dat hele geval toch wel veroorzaakt had. De uil had al vallende m'n schoorsteen geveegd en wat zagen we nog meer? Een muisje! Dat had hij als proviand meegenomen. Maar ja, sinds dien hebben we de bosuilen hier niet meer gezien.

Vraag: Wat vind je van De Schouw en wat zou je daarin veran derd willen zien. Welke artikelen mis je of zou je wel kunnen missen?

Antwoord: Ik vind De Schouw een leuk blad, ik lees het ook altijd. Nee hoor, dat hoeft van mij niet te veranderen.

Vraag: Hoe lang denk je nog door te gaan met je werk?

Antwoord: Ik denk dat ik nu zo langzamerhand maar eens moet stoppen. Ik heb me altijd echt gastvrouw gevoeld en de 'gasten' zouden schrikken van zo'n oud mens. Gelukkig wandel ik nog heel veel met de jongens of met vriendinnen.

Mag ik je heel hartelijk bedanken voor dit gesprek. Ik hoop je nog vaak tegen te komen op De Hoge Veluwe.

LIBELLEN VAN DE HOGE VELUWE

door Roel van Ekeris, Carlo van Rijswijk en Harry Wouda

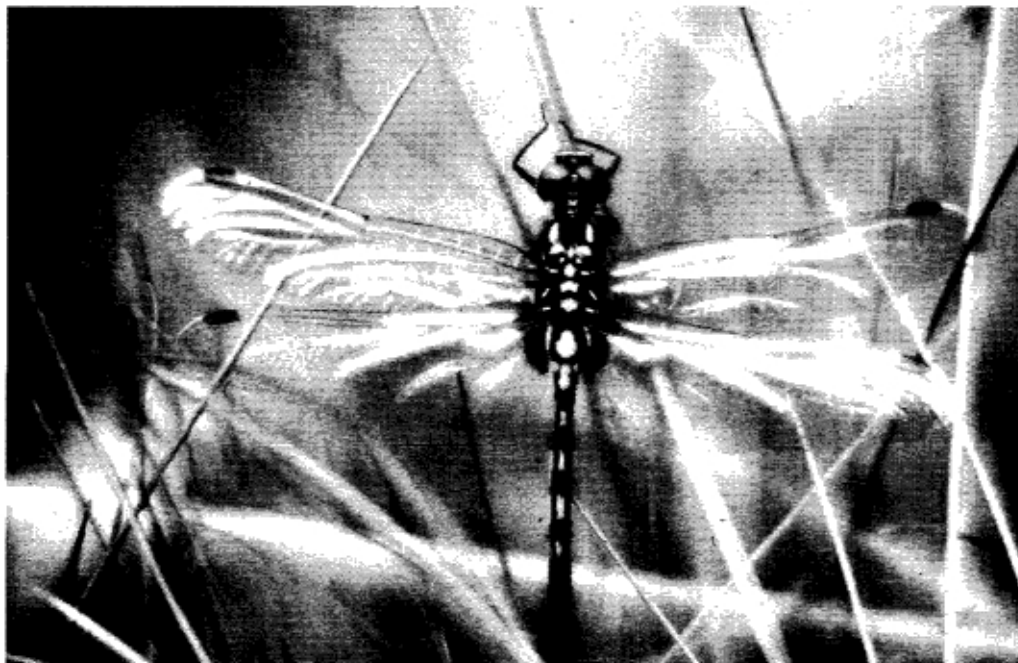

foto: Roel van Ekeris

De Faunawerkgroep van De Hoge Veluwe houdt zich voornamelijk bezig met de kleine natuur in Het Nationale Park De Hoge Veluwe. Vanuit deze invalshoek hebben leden van deze Faunawerkgroep in de jaren 1995 en 1996 het voorkomen van libellen in Het Nationaal Park De Hoge Veluwe geïnventariseerd.

Libellen zijn opvallende en fascinerende insecten die in typische Veluwe heidelandschappen nog veelvuldig aan te treffen zijn. Hun verschijningsvormen, kleurenpracht, tekening, vliegkunst en gedrag zijn dan ook meer dan het bestuderen waard. Libellen kunnen gerekend worden tot een, landelijk gezien, kwetsbare groep.

Om meer inzicht te krijgen in het voorkomen van libellen in Het Nationaal Park De Hoge Veluwe, werd met opzet gekozen voor een herhalend karakter van inventarisatie, met een frequentie van minimaal éénmaal per maand gedurende de periode van april tot en met september. Hierdoor konden we een redelijk beeld krijgen van de in Het Nationaal Park De Hoge Veluwe voorkomende soorten.

Beschrijving van het werkterrein

In 1995 werd gekozen voor een tweetal vennen, te weten de Gietense Flessen en het Deelense Was. Ook werd, vanaf juni 1995, de plas in de Vlindertuin bekeken.

Een terugblik op de resultaten per onderzoeksperiode

Vanaf april tot en met september 1995 werd maandelijks in teamverband gelopen en wel op de volgende data: 29 april, 20 mei, 24 juni, 29 juli, 18 augustus en 23 september. Daarnaast werden overige gebieden in Het Nationaal Park De Hoge Veluwe individueel bezocht.

Overzicht waarnemingen, gerangschikt naar bezoekdatum en aantal klassen van de onderscheiden vennen en de plas

Gietense Flessen

soort april mei juni juli aug. sept.

L Rubicunda	5					
L Dubia	1	3		1		
C Lunulatum	3	5				
P Nymphula	3	5				
L Quadrimaculata	2	6	4	2		
C Pulchellum		3				
A Imperator	3	4	2			
E Cyathigerum		8	8	7		
S Danae			5	8	7	
L Sponsa			8	8	7	
A Juncea			2	2		
A Cyanea			2			
E Virudulum			4			
S Flaveolum			4			
L Viridis			4			
A Mixta			4			

Deelse Was

Soort april mei juni juli aug. sept.

P Nymphula	1					
L Quadrimaculata	1	2	3	5		
E Cyathigerum		2	8	8	8	4
O Cancellatum		3	1	4	2	
L Dubia			3			
L Sponsa				8	8	5
L Viridis				6	1	1
A Grandis				1		
A Imperator				2	2	
S Danae				4	7	
A Cyanea					1	
S Flaveolum					2	

De plas in de Vlindertuin

soort april mei juni juli aug. sept.

P Nymphula			3			
L Sponsa			1	8	5	4
L Quadrimaculata			5	5	2	
I Elegans			7	4		
E Cyathigerum			6	5	4	
A Cyanea			1	2	2	
O Cancellatum				3	1	
S Danae				5	6	3
S Flaveolum				1	3	
S Striolatum				2	4	
S Sanguineum					3	
A Imperator					1	
L Dubia					1	

Aantalsklasse zoals gehanteerd tijdens het onderzoek

1 = 1	exemplaar
2 = 2 t/m	3 exemplaren
3 = 4 t/m	8 exemplaren
4 = 9 t/m	15 exemplaren
5 = 16 t/m	35 exemplaren
6 = 36 t/m	63 exemplaren
7 = 64 t/m	99 exemplaren
8 = > 100	exemplaren

In een drinkvijver in het Oud Reemsterzand werd nog een kleine populatie Lestes Barbarus aangetroffen. In de uitlopers van de IJzeren

foto: Roel van Ekeris

Man werd een zeer bijzondere waarneming gedaan, namelijk *Sympetrum Pedemontanum*. In het vroege voorjaar werd nog een *Sympetma* aangetroffen op een bospad in het Oud Reemsterbos, nabij een drinkplaats voor het wild. Nadere determinatie kon helaas niet plaatsvinden.

Evenals in 1995 werd er in 1996 ook gekeken naar het voorkomen van libellen in Het Nationaal Park De Hoge Veluwe. In 1996 werd gekozen voor de nieuw aangelegde plas in de Landschappentuin en twee vennen in het Deelse Veld, te weten de Ijzeren Man en het Andromedaven.

Bij de uitwerking worden dezelfde aantalklassen gehanteerd als in het jaar 1995.

Ijzeren Man

soort

L Sponsa	aantalklasse 3
E Cyathigerum	aantalklasse 8
S Danae	aantalklasse 7

Andromedaven

Soort

L Sponsa	aantalklasse 8
E Cyathigerum	aantalklasse 3
A Imperator	aantalklasse 2
O Cancellatum	aantalklasse 1
S Danae	aantalklasse 1
S Flaveolum	aantalklasse 2
L Quadrimaculata	aantalklasse 1

Landschappentuin

Soort

L Sponsa	aantalklasse 8
I Elegans	aantalklasse 5
E Cyathigerum	aantalklasse 8
C Puella	aantalklasse 2
A Imperator	aantalklasse 1
L Quadrimaculata	aantalklasse 3
O Cancellatum	aantalklasse 3
S Danae	aantalklasse 7
L Dubia	aantalklasse 1

In het jaar 1996 werden in de plas van de Vlindertuin exemplaren van *Libellula Depressa* waargenomen en in de Sint Hubertusvijver, nabij het stenen bruggetje, exemplaren van *Cordulia Aenea*. De resultaten van 1996 vielen aanmerkelijk slechter uit als gevolg van verminderde weersomstandigheden. In september 1996 werden geen waarnemingen verzameld, eveneens wegens tegenvallende weersomstandigheden.

Tenslotte geven wij U nog een totaalijst van de waargenomen soorten in de jaren 1995 en 1996 inclusief de Nederlandse benaming.

Lestes Sponsa	Gewone Pantserjuffer
Lestes Viridis	Houtpantserjuffer
Lestes Barbarus	Zwervende Pantserjuffer
Sympetma	Winterjuffer
Pyrrhosoma Nymphula	Vuurjuffer
Ischnura Elegans	Lantaarntje
Enallagma Cyathigerum	Watersnuffel
Coenagrion Puella	Azuurwaterjuffer
Coenagrion Pulchellum	Variabele Waterjuffer
Coenagrion Lunulatum	Maanwaterjuffer
Erythromma Viridulum	Kleine Roodoogjuffer
Aeshna Mixta	Paardenbijter
Aeshna Juncea	Venglazenmaker
Aeshna Cyanea	Blauwe Glazenmaker
Aeshna Grandis	Bruine Glazenmaker
Anax Imperator	Grote Keizerlibel
Cordulia Aenea	Smaragdlibel
Libellula Quadrimaculata	Vierplek
Libellula Depressa	Platbuik
Orthetrum Cancellatum	Gewone Oeverlibel
Sympetrum Striolatum	Bruinrode Heidelibel
Sympetrum Flaveolum	Geelplek Heidelibel
Sympetrum Sanguineum	Bloedrode Heidelibel
Sympetrum Pedemontanum	Gebrande Heidelibel
Sympetrum Danae	Zwarte Heidelibel
Leucorrhinia Dubia	Venwitsnuitlibel
Leucorrhinia Rubicunda	Noordse Venwitsnuitlibel

Gebruikte Literatuur: *DC Geijken & Van Tol: De Libellen van Nederland;*
KNVV Hoogwoud T. de Groot, W. Reinboud & Wasscher: Odon-Tabel JBU Utrecht 1993

DE BRIEVENBUS

Deze keer waren er twee brieven: één uit Oosterbeek, van Mevrouw N. Prakke-Kley. Zij schreef ons naar aanleiding van:

'Wandelingen door de bossen'

Onze Hoge Veluwedagen zijn vier maal per jaar bijeenkomsten, niet alleen voor de werkgroepen, maar voor alle leden. Om elkaar weer eens te zien en kennis te maken met de activiteiten van de Vereniging.

Meestal wordt er een goede lezing gegeven, maar op 15 maart kregen wij een dia-presentatie onder de titel 'Wandeling door de bossen'. Het waren zeer vergrote dia's van wat je in de natuur tegen kunt komen, zoals bloemen, insecten, paddestoelen enz. Ook de kleinste onderdelen waren gefotografeerd.

Het leukste was, dat een echtpaar uit de gelederen van de 'Vrienden' dit had gedaan. De heer en mevrouw Hankart: hij maakte de dia's en zij verklaarde bij ieder plaatje wat en hoe het in elkaar stak. Dat alles moet heel veel inspanning en voorbereiding hebben gekost en daarom nog eens hartelijk dank en veel waardering voor dit echtpaar.

Tot zover de brief van Mevrouw Prakke. Wat fijn dat U zo genoten hebt van die dia-presentatie. Waarschijnlijk vele 'Vrienden' met U!

'Bronstwandelingen'

Onder deze titel schreef Robby Lifmann uit Otterlo ons het volgende:

De titel roept bij niet-intimi een beeld op van heerlijke wandelingen in de natuur (lees wildbaan), waar in de avondnevelen roedels edelherten opdoemen en waarbij het plaatshert luid burlend wolken stoom uitstoot, zoals zovaak geportretteerd.

In feite verbergen zich achter deze titel wandelingen in Het Park die voor het grootste deel in 'cultuur'gebied plaatsvinden (de wildbaan is natuurlijk tijdens de bronst voor een belangrijk deel gesloten) met start vanaf De Aanschouw.

De veelal van heinde en ver gekomen bezoekers zien dan soms vanuit een observatieplaats één of meer herten rondlopen.

Mijn bezwaren tegen bovengenoemde aankondiging van deze wandelingen betreffen dan ook de suggestie die gewekt wordt en waaraan slechts in een enkel geval wordt voldaan. Het effect is natuurlijk vaak negatief: men voldoet niet aan de verwachtingen van spannende ontmoetingen in de 'natuur' die juist in een park als het onze de grote attractie zijn voor velen.

Nu wordt in het jaarverslag 1996 van de gidsen (!) voorgesteld de zaak anders aan te pakken. Er worden te weinig herten gezien, dus bijvoeren en voorts een tweede observatiehut bouwen. Hiermede worden de zaken op hun kop gezet.

De vraag is natuurlijk waar wij mee bezig zijn. Gaat het bij deze wandelingen om het zien van herten of om het beleven van (ontmoetingen in) de natuur?

Het meer de nadruk leggen op het beleven van de natuur en een minder pretentieuze aankondiging en opzet van deze begidste wandelingen zouden misschien het contra-productieve effect, namelijk de te hoog gespannen verwachtingen, van deze 'bronst-wandelingen', kunnen wegnemen.

Tot zover de brief van Robby Lifmann. Zijn er wellicht lezers, die hun visie op deze wandelingen willen geven?

Leni Meijer
lid van de Redactie

GEZIEN

door Leni Meijer

De Redactie ontving een brief van de heer J. de Vries uit Diepenveen. Meestal worden ingezonden brieven besproken in de rubriek 'De Brievenbus', maar gezien de inhoud van deze brief lijkt het me beter de inhoud ervan hier weer te geven. De heer de Vries schreef deze brief (en wat is het jammer dat U niet zijn briefpapier kunt zien: een bos met op de voorgrond grazend wild) naar aanleiding van onze rubriek 'Gezien'.

Geachte Redactie,

Met belangstelling las ik Uw stukje 'Gezien' in De Schouw nr 1 1997, waarin U een oproep doet om afwijkende kleurverschillen in de natuur te melden. Graag voldoe ik aan Uw verzoek en meld hierbij een drietal zelf waargenomen ervaringen.

a. Tijdens een fietstochtje ontdekten wij in een weiland een stel scholeksters die aan het foerageren waren en ongeveer een tiental meters er vandaan een geheel witte scholekster met nog iets zwart op de vleugels.

Zogauw hij dichter bij de andere kwam werd er een dreighouding aangenomen. Het was zeker geen albino gezien de kleine zwarte vlekjes. Helaas had ik geen fotoestel bij me.

b. In de herfst van afgelopen jaar zagen wij in onze tuin een merel die zeer veel wit in zijn verenkleed had. Wij hebben hem tijdenlang gezien, maar steeds alleen. Een foto hiervan sluit ik bij.

c. Afgelopen winter zagen wij een ringmus op de voedertafel met een geheel witte staart. Deze zat gewoon tussen de andere vogels en werd niet lastig gevallen. Toen ik een foto wilde maken, was hij of zij vertrokken en hebben we hem nooit meer gezien.

Tot slot nog een kleine hint: Zou dit niet kunnen worden voortgezet met een rubriek 'Bijzondere waarnemingen in de natuur' in De Schouw?

Tot zover de brief van de heer De Vries. De Redactie is erg blij met deze reactie en suggestie. Dus lezers van De Schouw, doe Uw best, schrijf op wat U ziet en laat het ons weten. Al dan niet vergezeld van foto of dia.

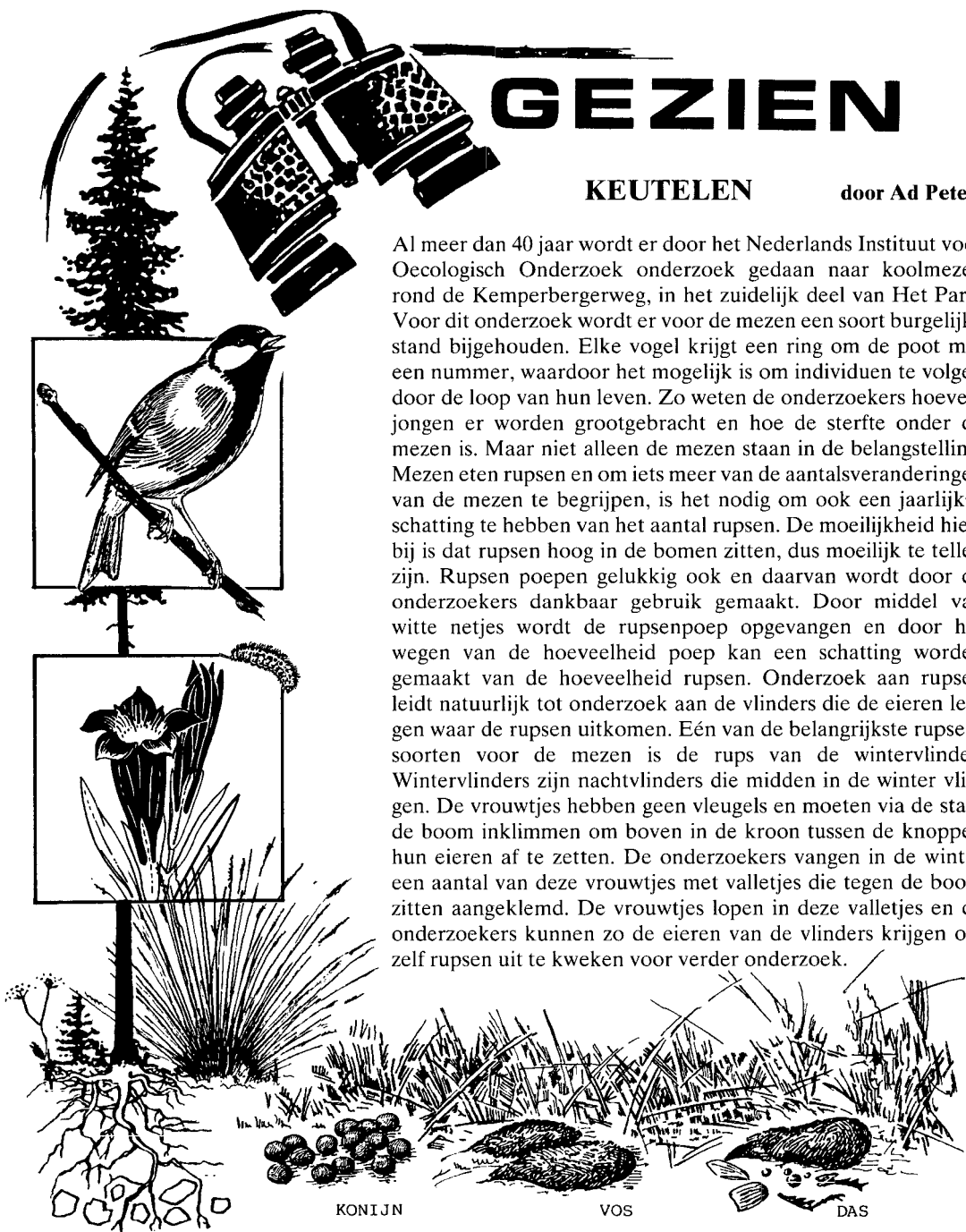
foto: J. de Vries

GEZIEN

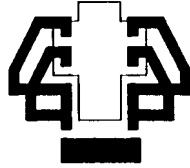
KEUTELEN

door Ad Peters

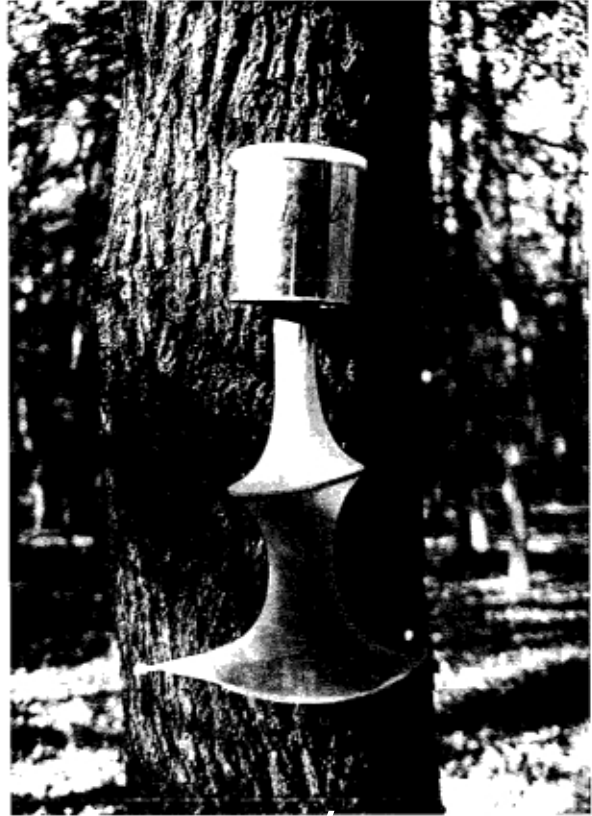
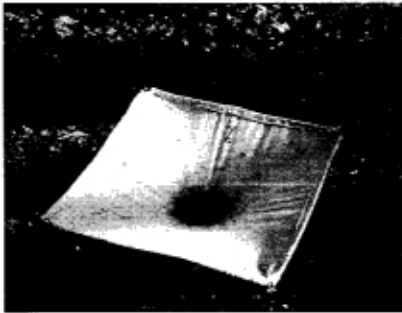
Al meer dan 40 jaar wordt er door het Nederlands Instituut voor Oecologisch Onderzoek onderzoek gedaan naar koolmezen rond de Kemperbergerweg, in het zuidelijk deel van Het Park. Voor dit onderzoek wordt er voor de mezen een soort burgerlijke stand bijgehouden. Elke vogel krijgt een ring om de poot met een nummer, waardoor het mogelijk is om individuen te volgen door de loop van hun leven. Zo weten de onderzoekers hoeveel jongen er worden grootgebracht en hoe de sterfte onder de mezen is. Maar niet alleen de mezen staan in de belangstelling. Mezen eten rupsen en om iets meer van de aantalsveranderingen van de mezen te begrijpen, is het nodig om ook een jaarlijkse schatting te hebben van het aantal rupsen. De moeilijkheid hierbij is dat rupsen hoog in de bomen zitten, dus moeilijk te tellen zijn. Rupsen poepen gelukkig ook en daarvan wordt door de onderzoekers dankbaar gebruik gemaakt. Door middel van witte netjes wordt de rupsenpoep opgevangen en door het wegen van de hoeveelheid poep kan een schatting worden gemaakt van de hoeveelheid rupsen. Onderzoek aan rupsen leidt natuurlijk tot onderzoek aan de vlinders die de eieren leggen waar de rupsen uitkomen. Eén van de belangrijkste rupsensoorten voor de mezen is de rups van de wintervlinder. Wintervlinders zijn nachtvlinders die midden in de winter vliegen. De vrouwtjes hebben geen vleugels en moeten via de stam de boom inklimmen om boven in de kroon tussen de knoppen hun eieren af te zetten. De onderzoekers vangen in de winter een aantal van deze vrouwtjes met valletjes die tegen de boom zitten aangeklemd. De vrouwtjes lopen in deze valletjes en de onderzoekers kunnen zo de eieren van de vlinders krijgen om zelf rupsen uit te kweken voor verder onderzoek.

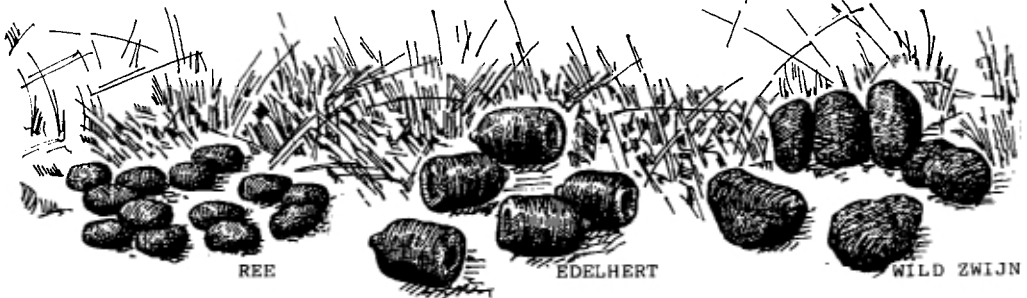
IN HET

Nationale Park De Hoge Veluwe

Foto's: Christiaan Both / Ad Peters

MIJN MOOIE LAND

Leni Meijer

*Bomen, akkers en paarse hei
koeien, grazend in de wei*

*mijn onbedorven land
mijn groene land
mijn mooie land*

*zo was het nog niet zo lang geleden
ik was gelukkig en tevreden
maar, hoe is het heden?*

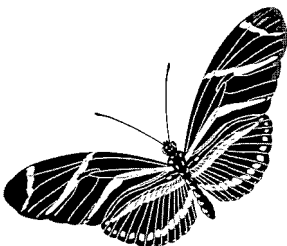
*huizen, kantoren en fabrieken
ovens die kwalijk reiken*

*een bedorven land
een stenen land
een lelijk land*

*maar als ik dan op de dijk
ver over de huizen kijk
voel ik me toch weer rijk*

*dan zie ik bonte vlinders vliegen
en bloemen op hun stelen wiegen*

*mijn mooie land
mijn eigen land
mijn Nederland*

VAN DE HOGE ZANDGROND NAAR DE LAGE ZEEBODEM

door Henk Ruseler

2 augustus 1991

De ervaring van gisteravond was goed voor de moraal geweest, niet alleen vanwege de vorderingen die Arak maakte bij het contact met z'n soortgenoten, maar ook was te zien dat hij z'n groeiachterstand op zijn wilde leeftijdsgenootjes aan het inlopen was. De kalverbrok was zeker de belangrijkste reden hiervan. Tot nu toe had ik steeds een deel van de brokjes door de melk vermengd en de rest apart in de voerbak gegeven. Omdat hij ook die goed opnam was er geen reden meer om ze door de melk te mengen, dus daar stopte ik vanaf vandaag mee. Verder wilde ik het aandeel vast voedsel in zijn menu vergro-

ten en de melkgift langzaam iets afbouwen. Dit kwam er op neer dat ik Arak vanaf vandaag tweemaal 30 cc melk en 250 gram brokjes ging voeren. Omdat het beschikbare voedsel in de crèche niet optimaal is (er staat niet meer dan wat verdorpe bochtige smele) leek het mij goed wat takken van lijsterbes en Amerikaanse eik te snijden en in de crèche op te hangen. In het perceel Amerikaanse eiken van het Bunterbos staan genoeg jonge loten om Arak voorlopig van z'n bladgroente te voorzien. Vooral het net uitgelopen Sint Janslot zal hem wel aanstaan. Vanmiddag had ik dus heel wat om mee te slepen: 30 cc melk, de 250 gram brokjes en een bun-

foto: Henk Ruseler

del takken. Om te zien of al het voer ook nog effect op zijn groei heeft gehad, heb ik de weegschaal maar weer eens meegenomen. De wijzer bleef staan op 23 kilo, wat betekende dat Arak de afgelopen 4 weken bijna 5 kilo was gegroeid.

9 augustus 1991

De contacten van Arak met zijn soortgenoten lopen redelijk, hoewel de hoge temperaturen niet bepaald gunstig zijn voor de activiteit van het roodwild. Weer moest de katapult er aan te pas komen om Arak in beweging te krijgen. Dammetje was tot nu toe de enige klant op het voer en ik wilde toch proberen of Arak zijn angst voor het grote hert zou overwinnen en naar hem toe zou gaan. Ik had vandaag een videocamera kunnen lenen, het zou dus wel aardig zijn die twee samen op de film vast te leggen. Na de eerste de beste beschieting vloog Arak te wildweide op en ging op 20 meter van Dammetje staan grazen. Even ging de machtige kop omhoog om te zien wie daar met zoveel

enthousiasme aan tafel was aangeschoven, daarna ging de oude baas verder met eten. De camera liep, maar helaas, Arak maakte geen aanstalten zijn buurman te begroeten. Er bleef steeds een veilige afstand tussen de twee. Dan de camera maar wat ingezoomd op Dammetje. Ik had nu de gelegenheid één van de zwaardere herten van De Hoge Veluwe te filmen.

Op 4- jarige leeftijd was hij op het Koeverbos terecht gekomen en voor het eerste gefotografeerd ten behoeve van het kaartstelsel waar alle geweidragers van Het Park in geregistreerd werden. Zijn wat korte kop gaf hem een damhertachtig uiterlijk, vandaar dat hij door ons Dammetje werd genoemd. De jaren daarna bleef hij zijn vaste standplaats Koeverbos trouw en werd daar dan ook ieder jaar weer gefotografeerd. Nu, 7 jaar later, is hij op het toppunt van zijn kracht, wat vooral in deze tijd, de zogenaamde vettijd, nog eens extra wordt benadrukt. De vettijd is de vakterm voor de

foto: Henk Ruxeler

foto: Henk Ruscler

periode van de mannelijke edelherten tussen het vegen van het gewei en de bronst. De dieren houden zich dan alleen bezig met zich vol te stouwen met voer om zo in enkele weken tijd vele tientallen kilo's aan te komen. Kilo's die zij in de bronstperiode met dezelfde gang weer

kwijtraken, omdat ze, ondanks de topprestatie die ze moeten leveren om hun harem te veroveren en te verdedigen tegen rivalen, zeer weinig of niet eten. De vettijd betekent ook het einde van de herensociëteiten waarin de herten het grootste deel van het jaar verblijven. De

anders zo verdraagzaam samenlevende mannen veranderen in een ruziënde club die dan ook vrij snel uit elkaar valt. Ieder gaat zijns weegs om zich voor te bereiden op de komende bronst.

En dat de bronst op komst was liet Dammetje al goed merken, als een echte macho liep hij naar het inmiddels op de voerplaats gearriveerde kaalwild en inspecteerde het. De aanwezigheid van het vrouwelijk schoon scheen hem dermate op ter winden dat hij spontaan een erectie kreeg en krachtig met zij gewei door de grasmat begon te slaan. De plaggen vlogen links en rechts door de lucht. Dit krachtsvertoon duurde enkele minuten waarna hij ging 'zitten' (liggen). Arak had het allemaal wel weer gezien want hij had, zonder dat het mij was opgevallen, zijn stekje naast de schuilhut opgezocht en zat te herkauwen. Omdat het roedel te groot was en omdat ik hem niet wilde storen in het herkauwen, heb ik het zo maar gelaten. Misschien zou ik nog aardige opnames van Dammetje kunnen maken. Maar helaas, veel band heb ik die avond niet meer gebruikt, zowel Dammetje als het kaalwild zijn nog geruime tijd op de wildweide gebleven maar veel activiteit, buiten het grazen, werd er niet aan de dag gelegd. Om maar niet over Arak te spreken, die was gewoon lui.

19 augustus 1991

Vandaag was de dag die in het teken stond van de politieke omwenteling van de USSR, en, zoals later zou blijken, met grote gevolgen voor de 'vrijheid' in de meeste oostbloklanden. Dat Arak zich juist vandaag meer vrijheid had verschaft, was louter toeval. Toen ik hem vanavond ging voeren kwam hij mij, net nadat ik bij het toegangshek was doorgereden, tegemoet lopen. Mogelijk had hij al in de buurt rondgescharreld of het openknippen van het slot en het voor hem zo bekende dieselgeluid van mijn Daihatsu Taft gehoord en was toen over de insprong van de crèche gesprongen. De laatste mogelijkheid, maar daar wilde ik maar even niet aan denken, was dat iemand hem eruit getild had. Sporen wezen erop dat de laatste dagen iemand in de buurt van de crèche

geweest was. In ieder geval was dit de eerste keer dat hij niet met mijn hulp uit zijn dagverblijf was gekomen. Eerder had hij al enkele pogingen ondernomen wanneer ik hem kwam voeren, maar de insprong was nog net iets te hoog geweest, zodat ik die eergisteren iets had verlaagd.

Ik heb Arak toch maar in de crèche gevoerd en meteen een verse bundel eikentakken opgehangen. Die van gisteren was door hem volledig ontbladerd. Ik had vandaag geen tijd om meer aandacht aan Arak te besteden dus ben ik, toen hij aan een eikenlot begon te vreten, via de zijkant van de crèche weggelopen. Natuurlijk wilde hij achter mij aan maar had niet het besef dat hij dan eerst naar de insprong aan de andere kant moest lopen.

VERSLAG VAN DE ALGEMENE LEDENVERGADERING 1997

1. Opening van de vergadering en mededelingen van de voorzitter

De voorzitter opent om 10.15 uur de vergadering. Hij heet de aanwezigen welkom, in het bijzonder erevoorzitter J. Drijber en de directie van Het Park. Erevoorzitter Borst is wegens ziekte verhinderd.

De voorzitter deelt mee dat het zowel wat het ledenbestand (lichte groei) als in financieel opzicht goed gaat met de Vereniging. In 1998 bestaat de Vereniging 50 jaar. Er is reeds een jubileumcommissie ingesteld die de festiviteiten rond het jubileum voorbereidt.

Momenteel wordt de laatste hand gelegd aan de uitvoering van een nieuwe en meer eigentijdse folder.

De afgelopen tijd heeft het bestuur zich beziggehouden met de mogelijke in gebruik neming van het Mezenest. Ook de komende periode zal dat naar verwachting veel aandacht en inzet vragen van het bestuur.

Tenslotte wijst de voorzitter op de mogelijkheid een concert te bezoeken dat op 31 mei a.s. zal plaatsvinden in de beeldentuin bij het museum. Leden van de Vereniging krijgen f 5,- korting.

2. Ingekomen stukken

Er zijn geen ingekomen stukken.

3. Verslag van de Algemene Ledenvergadering van 20 april 1996

Het verslag wordt ongewijzigd goedgekeurd.

4. Jaarverslagen

De jaarverslagen worden goedgekeurd.

5a Het financiële jaarverslag 1996 van de vereniging en het Bomenfonds

De penningmeester licht het jaarverslag toe. Hij geeft aan dat het bomenfonds is overgebracht vanuit de voormalige Stichting

Bomenfonds, die in 1996 is geliquideerd.

Uit het bomenfonds is (gedeeltelijk) het herstel van de oude limietscheiding bevestigd. Aan het fonds "legaten en erfstellingen" zal een aanzienlijk bedrag worden toegevoegd. Een deel hiervan zal onder meer worden ingezet ten behoeve van de herinrichting van de Aanschouw. Het bestuur heeft daarbij als voorwaarde gesteld, dat de Vereniging zich duidelijk in de Aanschouw kan manifesteren.

Wat het ledenbestand betreft wijst onderzoek uit dat opzegging van het lidmaatschap veelal te maken heeft met de leeftijd. Het financieel jaarverslag wordt goedgekeurd.

5b De begroting voor het jaar 1997

Er worden een aantal vragen gesteld en suggesties gedaan (bijvoorbeeld het opstellen van een jaarlijks beleidsplan). Door de penningmeester wordt n.a.v. een vraag toegelicht, dat er een mogelijkheid tot korting op het lidmaatschap bestaat indien de minimum-contributie van f 30,- problemen oplevert.

Ten aanzien van financiering door de Vereniging van projecten in Het Park, meldt de penningmeester dat het algemeen bestuur binnenkort een beleidsnotitie over projectfinanciering bespreekt.

Ook de begroting wordt vervolgens ongewijzigd goedgekeurd.

5c Verenigingsgebouw

De voorzitter licht de gang van zaken rond de nieuwe huisvesting toe.

Hij geeft aan dat de bestaande ruimte in een aantal opzichten problemen oplevert.

- Er is sprake van gedeeld gebruik vanuit een verschillende visie op dat gebruik.

De Pampel wordt in toenemende mate (i.v.m. de verlenging van de

- jachtperiode) gebruikt door de jagers, maar ook door de Vereniging. Er zijn steeds meer actieve leden die juist in de wintermaanden en in de avonduren gebruik willen maken van De Pampel. Voor de jachtopziensers van het park geldt De Pampel als verzamelpunt. Mede omdat het Hubertusgilde de oudste rechten heeft, heeft de directie een alternatieve huisvesting aangeboden aan de vrienden.
- Door de toename aan activiteiten, ontstaat er bovendien behoefte aan ruimte voor archivering, bibliotheek en aan de mogelijkheid gegevens van flora- en faunagroep in een geautomatiseerd bestand op te slaan. Dit alles leidt in toenemende mate tot de behoefte aan een 'eigen plek' voor de Vereniging. Een verenigingsgebouw biedt ook de mogelijkheid vaker bijeenkomsten te beleggen en nieuwe activiteiten te ontplooiën (een 'zondagochtendkoffie') met het doel leden te binden en jongere leden te trekken.
 - De Vereniging beschikt momenteel over de financiële ruimte om middelen in te zetten ten behoeve van een eigen huisvesting. Ten aanzien van de financiën geldt, dat de Vereniging het Mezenest huurt van Het Park voor het symbolische bedrag van f 1,- per jaar. De directie van Het Park en het bestuur van de Vereniging zijn met elkaar in onderhandeling over de verdeling van de kosten voor herinrichting en verbouwing. De concept-bouwtekeningen voor e.e.a. zijn achter in de zaal te bezichtigen. De kosten voor de Vereniging (schilderwerk, inrichtingskosten, etc.) bedragen naar het zich nu laat aanzien maximaal f 70.000,-. Dit bedrag kan wat lager worden naarmate de Vrienden een aantal werkzaamheden zelf uit kunnen voeren. Daartoe zal ook een

beroep op de leden worden gedaan.

- Er deed zich een mogelijkheid voor m.b.t. eigen huisvesting doordat Het Park het Mezenest ter beschikking stelde. De beperkte afstand tot de ingang Schaarsbergen is voor de directie ook in de wintermaanden acceptabel. Alternatieve locaties zijn onderzocht, maar kwamen niet in aanmerking. Het beleid van Het Park is erop gericht zo weinig mogelijk nieuwe gebouwen toe te voegen aan de bestaande gebouwen in Het Park.
- Ondanks de verbondenheid met het verleden moet er ook worden gekeken naar de toekomst. Nieuwe leden hebben nauwelijks een band met de oude huisvesting, terwijl nieuwe huisvesting juist voor hen veel voordelen biedt.

Dit alles overwegende heeft het bestuur uiteindelijk besloten, zich te concentreren op een mogelijke verhuizing naar het Mezenest, zich daarbij zeer wel realiserend wat e.e.a. te betekenen heeft voor met name een aantal van de oudere leden.

Het bestuur heeft daarna de actieve leden en met name die groeperingen die daadwerkelijk gebruik maken van De Pampel geconsulteerd. Ondanks de natuurlijk emotionele verbondenheid van een aantal leden met de oude huisvesting, ondervond het bestuur daarbij over het algemeen instemming met het te voeren beleid.

De directie van Het Park heeft toegezegd dat de Dennenscheerders ook in de toekomst op donderdag (rond het middaguur) gebruik kunnen blijven maken van De Pampel.

Na een uitgebreide discussie, waarbij de voor- en nadelen van het verlaten van De Pampel en de verhuizing naar het Mezenest tegen elkaar worden afgewogen, zegt de voorzitter toe dat het bestuur

een beleidsnotitie met financiële onderbouwing in De Schouw zal publiceren ter informatie.

Vervolgens vraagt hij van de ledenvergadering het mandaat en het vertrouwen om het traject door te zetten onder de door de penningmeester genoemde randvoorwaarden (huur van f 1,- en inrichtings- alsmede verbouwingskosten van maximaal f70.000,-).

Er wordt hoofdelijk gestemd.

De uitslag is 62 stemmen voor,
3 stemmen tegen,
3 stemmen blanco.

De voorzitter dankt de ledenvergadering voor het in het bestuur gestelde vertrouwen.

6/7 Bestuursverkiezingen en woord van afscheid

Er wordt onder dankzegging afscheid genomen van de vertrekkend secretaris, de heer A.C. Haak, die helaas wegens verplichtingen elders deze vergadering niet kon bijwonen en van de heer C. Hoogendijk (gidsen).

Tot opvolgster van de heer A.C. Haak wordt benoemd mevrouw J. Grool.

Tot opvolger van de heer C. Hoogendijk wordt gekozen de heer A. Tempel.

De voorzitter deelt mee dat er 's avonds nog op gepaste wijze afscheid zal worden genomen van de vertrekkende bestuursleden.

8 Mededelingen door de Directie van Het Park

Met het oog op de tijd, beperkt de heer Sniijders zich tot het beantwoorden van de vragen. Hij zegt toe de mededelingen in De Schouw (najaarsnummer) te zullen publiceren.

9 Rondvraag

Hiervan wordt geen gebruik gemaakt.

10 Sluiting

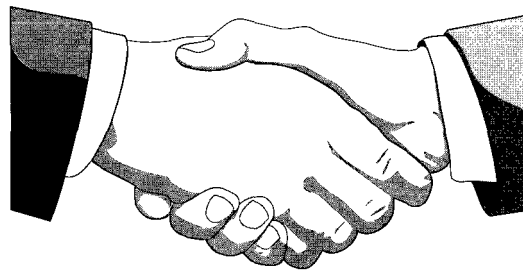
De voorzitter sluit de vergadering om 13.00 uur.

VAN DE REDACTIE

Zoals U ongetwijfeld weet bestaat de redactie van De Schouw sinds enige jaren uit vier personen. Helaas heeft Bram Haak, wegens drukke werkzaamheden elders, moeten besluiten zijn werkzaamheden als redacteur te beëindigen.

Wij zijn hem veel dank verschuldigd voor het werk en de vele uren die hij in De Schouw heeft geïnvesteerd. We gaan er van uit dat Bram Haak nog wel voor De Schouw blijft schrijven zodat U nog vaak van zijn artikelen zult kunnen genieten.

Bedankt!

MEDEDELINGEN VAN DE PENNINGMEESTER

Huisvesting Vereniging

Over dit onderwerp is tijdens de in april j.l. gehouden ledenvergadering uitvoerig met elkaar van gedachten gewisseld. In dit verband verwijs ik naar de notulen van deze ver-

gadering, zoals elders in deze Schouw opgenomen. Uiteindelijk heeft de vergadering in grote meerderheid het plan aanvaard om het Mezenest als toekomstig 'Verenigingshuis' te gaan verbouwen en inrichten. Hiermede zal naar verwachting in de tweede helft van

dit jaar een aanvang kunnen worden genomen. Wij hopen dan in ons jubileumjaar 1998 dit onderkomen officieel in gebruik te kunnen nemen.

De uiteindelijke keuze van het Mezenest is door een aantal omstandigheden bepaald. Hiertoe behoort onder meer het feit dat er binnen Het Park geen goed alternatief beschikbaar is, het kostenaspect voor zowel onze Vereniging als Het Park etc.etc. Alsdan resteert uiteindelijk een afweging van de voor- en nadelen die De Pampel en het Mezenest te bieden hebben. Over dit laatste is destijds een notitie van ons bestuur verschenen die met de werkgroepen, de gebruikers van De Pampel, besproken is. Deze notitie is ook aan geïnteresseerden op de ledenvergadering uitgedeeld. Mocht u nog interesse hebben in een exemplaar, dan kunt u zich met mij in verbinding stellen.

Nu ook het fiat van de ledenvergadering is ontvangen zullen op korte termijn offerten worden aangevraagd, teneinde t.z.t. het nieuwe onderkomen te kunnen verbouwen en inrichten. Op dit moment (medio april 1997) staan ons nog slechts indicaties van architect en bouwkundige ter beschikking, aangevuld met een aantal stelposten. Voorts dient nog

te worden nagegaan welke besparingen er mogelijk zijn wegens zelfwerkzaamheid, voorzover onze leden daartoe uiteraard in staat zijn. Wij verwachten uiteindelijk in totaliteit ca Fl. 70.000 te moeten investeren, bijzondere omstandigheden uiteraard voorbehouden. Wij hopen u in de komende tijd in deze nader te kunnen berichten.

Afgesproken is voorts dat wij genoemd gebouw voor Fl. 1,- per jaar van Het Park huren. Ook het (groot) buitenonderhoud zal voor rekening van Het Park komen. Zelf zullen wij het binnenonderhoud voor onze rekening nemen.

Nalatenschap mevrouw R.

Van een notaris in Arnhem ontvingen wij bericht van het overlijden van mevrouw R. Bij testament legateerde zij onze Vereniging een bedrag groot Fl. 1.000. Dit is toegevoegd aan het Bomenfonds. Mevrouw R. was sedert 1981 lid van onze Vereniging.

**Jan Trapman RA
Penningmeester**

MEDEDELINGEN VAN DE DIRECTIE VAN HET PARK.

Door de directeur van Het Park is meegedeeld dat tussen hem en de staatssecretaris van Defensie overleg is geweest over de defensiegronden ten westen van de startbaan op vliegveld Deelen. De staatssecretaris heeft de toezegging gedaan, dat ongeveer 45 ha van de gronden in beheer zal overgaan naar het Nationale Park. De vakgroep Recreatie en Toerisme van de Landbouw Universiteit Wageningen heeft een recreatie-onderzoek gedaan in en om het jachthuis St. Hubertus, onder de jaarkaarthouders en onder busgezelschappen. Uit de resultaten van de onderzoeken blijkt dat de bezoekers van Het Park over het algemeen zeer tevreden zijn over het gebodene. Uit het onderzoek van St. Hubertus kwam naar voren dat bezoekers graag een beter systeem wilden om aan de rondleidingen in het jachthuis te kunnen deelnemen. Naar aanleiding hiervan is door de directie besloten een reserveringssysteem in te voeren. Bezoekers kunnen, op de dag van hun bezoek aan Het Park, een reserveringskaartje halen bij het Bezoekers-centrum. Hierdoor hebben ze de garantie dat ze op het tijdstip van hun reservering ook daadwerkelijk aan de rondleiding kunnen deelnemen. Reserveren vooraf is niet mogelijk. Sinds de invoering van het systeem, tijdens de Paasdagen, zijn er voornamelijk positieve reacties van het bezoek te beluisteren. Ten aanzien van de jaarkaarthouders is gebleken dat zij Het Park gemiddeld 25 keer per jaar bezoeken. In de tellingen werd door de directie tot nu toe steeds uitgegaan van 6 à 7 keer per jaar. Verder is duidelijk geworden dat de jaarkaarthouders graag meer informatie willen hebben over de gang van zaken in Het Park. Doordat zij meestal niet met de portier van de ingang in contact komen en ook het bezoekerscentrum in de regel niet bezoeken, blijven zij verstoken van actuele informatie. Er zijn plannen in voorbereiding, om binnenkort te komen met een informatiebulletin voor de jaarkaarthouders.

De portiersloges aan de ingangen van Het Park zijn genomineerd geweest voor een grote Europese architectuurprijs. Samen met nog 33 andere genomineerden, uit diverse Europese landen, werd in Barcelona uitgekeken naar de prijsuitreiking. Die werd uiteindelijk toegekend aan de nieuwe bibliotheek in Parijs.

De directie heeft het beleidsplan ten aanzien van het beheer in hoofdlijnen uiteengezet. Het plan wordt nader uitgewerkt tot meer concrete plannen voor de korte termijn, 5 tot 10 jaar. De nadruk wordt gelegd op het behoud van de A-lokatie bossen, die veel in Het Park aanwezig zijn. In eerste instantie wordt hierbij gedacht aan het Kemperberg gebied. Ook zal een plan worden gemaakt voor het beheer van de Wildbaan. Het landschap van de Wildbaan en de daarin voorkomende vegetaties, heeft een grote aantrekkelijkheid en is zowel vanuit het oogpunt van natuurbehoud, als cultuurhistorie van grote waarde. Het kernthema in het plan zullen de maatregelen zijn, die nodig zijn voor het behoud van dit landschap.

Over het voorstel, of de Vereniging van Vrienden daadwerkelijk zou kunnen meehelpen aan het tot stand komen van de beheersplannen, zal door de directie worden nagedacht.

Tenslotte werd door de directie meegedeeld, dat wordt gekeken naar de bronstwandelingen dit jaar. Het afgelopen jaar werd tijdens de tochten, onder leiding van de gidsen, niet altijd wild waargenomen en was het bij de kijkschermen vaak erg druk. Door Het Park zal worden nagedacht over de manier waarop de wandelingen dit jaar kunnen worden uitgevoerd, waarna een beslissing zal worden genomen.

Hoenderloo, 22 mei 1997.

ROND DE AANSCHOUW

EVERT VEENENDAAL EXPOSEERT IN DE FILMZAAL

Evert Veenendaal is vele jaren werkzaam geweest als vaste portier van de ingang Schaarsbergen van de Hoge Veluwe. Velen kennen hem dan ook van gezicht. Wat de meeste mensen niet weten is dat hij ook als verwoed natuurfotograaf de Hoge Veluwe afstruinde. Hij was en is vooral op zoek naar het grofwild. Zijn opnames prijken vaak op publikaties van de Hoge Veluwe en op die van andere organisaties. Dit jaar nog heeft de Parkwinkel in het Bezoekerscentrum een geheel nieuwe serie wild-foto's van zijn hand uitgebracht.

Gelukkig is Evert bereid enkele van zijn mooiste werken in de filmzaal van het bezoekerscentrum te exposeren. De tentoonstelling is te zien van 1 augustus tot 1 oktober 1997.

WANDELEN MET EEN GIDS

Ook deze zomer hebben de gidsen van de Vrienden een uitgebreid programma van wandelingen samengesteld. Alle wandelingen zijn als vanouds gratis en U hoeft zich van te voren niet aan te melden.

Het programma ziet er als volgt uit:

Juni

In de maand juni wordt er op de woensdagmiddagen gewandeld vanaf de Aanschouw. Aanvang 13.30 uur, duur ca. 2 uur. Op de zaterdagmiddagen vertrekken de gidsen vanaf het kampeerterrein van de Hoge Veluwe, bij de ingang Hoenderloo. Vertrektijd 16.00 uur. Deze wandelingen zijn ook voor niet-kampeerders bedoeld. Het is een mooie gelegenheid om de natuur in de omgeving van de ingang Hoenderloo te leren kennen.

Juli en augustus

In de maanden juli en augustus worden er op de woensdagen zowel 's ochtends als 's middags wandelingen georganiseerd. De vertrektijden zijn 10.30 uur en 13.30.

Op de zaterdagmiddag wordt er gewandeld vanaf het kampeerterrein. Aanvang 16.00 uur

Landschappentuin

Twee jaar geleden is de landschappentuin gerenoveerd. Inmiddels is de vegetatie hersteld. Om de landschappentuin meer onder de aandacht van onze bezoekers te brengen zijn er op de zondagen in april korte wandelingen georganiseerd. De duur van deze wandelingen was ca. 1 uur. Omdat het pad door de landschappentuin goed begaanbaar is, zijn deze wandelingen erg geschikt voor mensen die moeilijk ter been zijn of in een rolstoel zitten. In de maand augustus worden opnieuw op de zondagmiddag wandelingen door de landschappentuin georganiseerd. De wandelingen beginnen om 13.30 uur.

WANDELINGEN IN DE BRONSTIJD

Evenals in de voorgaande jaren worden er in de bronsttijd van het edelhert wandelingen georganiseerd naar de observatiehut bij het Koeverbos. Aanmelden vooraf is noodzakelijk. Er kunnen per excursie maximaal 20 mensen mee. Vanaf 1 augustus liggen de intekelijsten klaar bij het bezoekerscentrum de Aanschouw. De deelname is bij de entree van Het Park inbegrepen. De bronstwandelingen worden dagelijks gehouden van 6 september t/m 5 oktober.

VERNIEUWING VAN EEN DEEL VAN DE TENTOONSTELLING IN HET MUSEONDER

Op de onderste verdieping van het Museonder is een aantal nieuwe tentoonstellingsonderdelen gerealiseerd. De 'kuub' water en het watermeubel zijn vervangen door een groot watermeubel waarin beide onderdelen zijn opgenomen. Naast het grote bodemprofiel staat een maquette van de Veluwe, waar de waterhuishouding van de Veluwe wordt gepresenteerd.

NIEUWE TOEGANGSREGELS VOOR HET JACHTHUIS ST.HUBERTUS

Met ingang van 1 april van dit jaar gelden er nieuwe regels voor een bezoek aan het Jachthuis St. Hubertus. Van 1 april tot 1 november zijn er dagelijks rondleidingen op vaste tijden. Op de dag dat U een rondleiding wilt volgen kunt U vooraf bij het bezoekerscentrum een toegangkaartje halen. Het is niet mogelijk het Jachthuis zonder kaartje te bezoeken. Door deze regeling wordt onnodig wachten bij de toegang van het Jachthuis voorkomen. Er worden maximaal 25 personen per keer rondgeleid.

BEZOEKERSCENTRUM GESLOTEN VANAF 1 OKTOBER

In de winter van '97-'98 wordt het bezoekerscentrum de Aanschouw geheel vernieuwd. Het huidige gebouw wordt afgebroken. Er is een nieuw gebouw ontworpen door het architectenbureau Quist-Wintermans. De nieuwe expositie is bedacht door A. van Berge Henegouwen van het Museon te Den Haag. Het Museon is ook verantwoordelijk geweest voor de expositie in het Museonder.

Vanaf 1 oktober 1997 is het bezoekerscentrum gesloten. De informatievoorziening en de winkel worden vermoedelijk overgebracht naar de Hoed-zaal in het restaurant de Koperen Kop. Het nieuwe bezoekerscentrum zal omstreeks 1 april 1998 worden geopend.

Peter H. Eleveld
afd. voorlichting en educatie
0318-591627

vereniging 'vrienden van de hoge veluwe'

Uit de Statuten:

Artikel 3:

1. De vereniging heeft primair ten doel het vergroten van de belangstelling voor Het Nationale Park "De Hoge Veluwe" (hierna te noemen: Het Park) en het desgevraagd bijstaan van de Stichting genaamd "Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe" (hierna te noemen: Het Park). Verder heeft de vereniging ten doel het desgevraagd bijstaan van het Stichting Kröller-Müller Museum (hierna te noemen: het Museum).
 2. De vereniging tracht dit doel onder meer te bereiken door:
 - a. jaarlijks één of meer Hoge Veluwe-dagen en/of andere manifestaties te organiseren;
 - b. werkgroepen te vormen tot het bestuderen van flora, fauna, geschiedenis en andere onderwerpen Het Park en het Museum betreffend;
 - c. werkgroepen te vormen tot het op verzoek van Het Park en/of Museum door vrijwilligers verrichten van werkzaamheden;
 - d. publicaties doen verschijnen alsmede het verzorgen van voorlichting en rondleidingen;
 - e. al wat verder kan bijdragen tot het in artikel 3.1 genoemde doel (mits niet tredend in de bevoegdheden van Het Park en/of het Museum), met name door het aankweken van een band onder hen, die belangstelling koesteren voor Het Park en/of het Museum.
-

Bestuur:

W.H. Borst	- erevoorzitter
Mr. J. Drijber	- erevoorzitter
Ir. M.J. Hijink	- voorzitter
H.H.M. Grool-Dohle	- secretaris
	Sijsselselaan 17, 6705 DG Wageningen, tel: 0318-611251
J.G. Trapman RA	- penningmeester
	Groenendijk 271, 2911BB Nieuwerkerk AD IJssel, tel: 0180-319878
H. van Tuil	- vice-voorzitter
Mr. W. Blanken	- burgemeester van Ede
Mr. H.J.E. Bruins Slot	- burgemeester van Apeldoorn
A.J.M. Barendrecht	- coördinator dennenscheerders
M. Drijer	- coördinator fotowerkgroep
H.H.M. Grool-Dohle	- PR
P.B. Hofman	- coördinator geschiedeniswerkgroep
A. Tempel	- coördinator gidsen
M. Pronk	- coördinator redactie
C. van Rijswijk	- coördinator fauna- en florawerkgroep
Mr. P. Scholten	- burgemeester van Arnhem
M.T.M. Smeets	- coördinator Thema- en Hoge Veluwedagen
J.L. Wetsteijn	- coördinator bezetting De Aanschouw

Adviseurs:

Ir. H.A. Bruning	- directeur Nationale Park De Hoge Veluwe
Dr. E.J. van Straaten	- directeur Kröller-Müller Museum

De minimum-contributie bedraagt f 30,-. Lidmaatschap voor het leven f 350,-. Organisaties en verenigingen kunnen als zodanig lid worden voor tenminste f. 30,- per jaar. 'De Schouw' wordt U gratis toegezonden. De leden ontvangen jaarlijks een accept-girokaart ter voldoening van de contributie. Het verenigingsjaar is gelijk aan het kalenderjaar. Het lidmaatschap van de vereniging geeft geen recht op gratis toegang tot Het Park.

Aanmeldingen, adreswijzigingen e.d.:

Ledenadministratie Vereniging Vrienden van de Hoge Veluwe, Mevrouw J.A. Verweij-van Bergen Henegouwen, Rogakker 22, 6741 ER Lunteren, tel: 0318-483406.

Postgiro 951993 t.n.v. Vereniging Vrienden v.d. Hoge Veluwe.

Programma 1997

- 19 juli Themadag
Vogels en andere dieren van de Veluwe,
Wim Weenink
- 23 aug. Zomer Hoge Veluwedag
Vlinders in natuurterreinen,
K. Velling of J. van der Made
- 27 sept. Herfst Hoge Veluwedag
Paddenstoelen in mythen, hun nut voor mens en
natuur
G. Keizer
- 4 okt. Museum Hoge Veluwedag
Tentoonstelling en lezing
- 15 nov. Themadag
De Hoge Veluwe in de voetsporen van
Jac.Gazenbeek, een zwerftocht over de Veluwe
van Harderwijk naar Arnhem,
Louis Fraanje
- 31 dec. Oudejaarswandeling
-